

miatt azonban mégis szükséges volt annak közvetlen környezetében próbafeltárást végezni; ezért a hát hosszán 2 m széles szondát nyitottunk.

A lelőhely É-i részén, a kerek, ill. méhkas alakú szarmata gödrök között két *vaskori szkíta*, félig földbe mélyített házat tártunk fel. E házak leletanyaga közepes mennyiségű korongolt és kézzel formált edénytöredékeket tartalmazott; a 8. lelőhely vaskori leletanyagához hasonlóan itt is a kézzel formált kerámia túlsúlya figyelhető meg. A szkíta teleprészlet egyik gödréből feltártuk a lelőhely egyetlen vaskori fémleletét, egy bronz nyílhegyet.

Szintén a lelőhely É-i részén találtuk meg a 8. lelőhelyen megfigyelt *szarmata kori* település folytatását; a gödrök egy része nagy mennyiségű leletanyaggal szolgált. Kiemelkedő az 1. sz. gödör leletanyaga: a nagy mennyiségű bedobált, égett tapasztásdarab között egy ép kétfülű korsó is, melynek egyik füle ugyan letörött, de a töréssel lecsiszolásával újra felhasználhatóvá tették az edényt.

A lehumuszolt szonda középső szakaszán, a Nyakashalom közvetlen környezetében ritkultak a régészeti objektumok, a kutatóárok D-i részén pedig egy sem került elő. Úgy tűnik tehát, hogy É-i irányban a lelőhely összekapcsolható a 8. lelőhellyel; D-i irányban a vaskori és a népvándorlás kori település sem folytatódik.

Az elsődleges leletfeldolgozást követően a leletanyag a szolnoki Damjanich János Múzeumba kerül végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Soós Eszter, Szilágyi Márton régészek, Tóth Farkas Márton régészhallgató, Bacskai István fémleresztő műszeres szakember. A geodéziai felmérést az Archeodata 1998 Bt. végezte.

FÜZESI ANDRÁS – VÁCZI GÁBOR

519. Tiszabura, Ledence

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, B, Szk, Sza, Ge, A, Á
Az ELTE Régészettudományi Intézetének Ős- és Koratörténeti Tanszéke folytatta a 2009-ben megkezdett, a nagykunsági tározó építéséhez kapcsolódó megelőző régészeti feltárást. A két, összetartozó lelőhely a Tisza egykori árteréből egyes időszakokban első állandó szárazulatként kiemelkedő, jelenleg sík, egykor enyhe terephullámokkal tagolt területen, egy „lépcsővel” az 5. lelőhely (Tiszabura-Pusztataskony, Bónishát, NK-5) platója alatt helyezkedik el. Délnyugati sarka a folyó egykori löszös magaspártja; ez a rész megtelepedés szempontjából különösen kedvező volt minden régészeti időszakban. Ezen a tereplépcsőn helyezkednek el az NK-1, 2, 3, 4. lelőhelyek is: az első kettő inkább a magaspárti háton, míg az utóbbiak a védettebb, de laposabb, zsombékosabb, sík belső területen.

Ledence I. (NK-1 lh., 56131): Az 1. lelőhely 2009-ben feltárt szelvényének DNy-i sarka az egykori magaspárt teteje, ill. É-i felfutása; ennek megfelelően a terep ez irányban enyhén emelkedik, és a régészeti jelenségek

sűrűsége is jelentősen megnövekszik. A 2010. évi feltárást a 2009. évben feltárt szelvényre nyitott, U alakú bővítés a bevezető csatorna nyomvonalában, K-re és Ny-ra a kétoldali kísérő gát alapszélességének külső határáig, É felé pedig a jelenlegi földdepóig. A bővítésben nem jelentkeztek minden, a korábbi feltárások során azonosított régészeti időszak objektumai. Észak felől lezártnak tekinthetjük a csupán a tavalyi szelvénybe eső szakálhádi, bolerázi, badeni, szarmata és kései avar települések, ill. tiszapolgári, bodrogkeresztúri, gepida és korai avar temetkezések, sírcsoportok, temetőfoltok határait. A 2010. évi szelvényben 5038 m² összterületen 50 objektumot tártunk fel; ezek jelenségeit 68 stratigráfiai egységbe tagoltuk. Ezzel a lelőhelyen feltárt objektumok száma elérte az 500-t; az egyedileg leírt jelenségek száma 650.

A 2009. évi felszín Ny-i szélére nyitott bővítés D-i részein főként a lelőhely legmeghatározóbb horizontját jelentő *tiszai kultúra* laza szerkezetű településének objektumai folytatódtak; közöttük magányos jelenségként került elő a *tiszapolgári kultúra* egy kis kútja, valamint egy, a *bolerázi időszakba* tartozó víznyelő. A tiszai telep nyomai szórványosan megjelentek a 2010. évi, bővített szelvény K-i és valamivel alacsonyabban fekvő É-i szélén is. Ezzel a nagy kiterjedésű telep feltételezett É-i határa tovább tolódott, azt egyelőre nem tekinthetjük lezártnak. A korszak tárgyi leletei közül kiemelkedik az 500. gödörből előkerült, nagy testű állat csontjából csiszolt, bumeráng alakú, speciális halászeszköz.

A *kései bronzkori Gáva-kultúrába* tartozó nagyméretű árok ÉK felé futott ki a szelvényből; körülötte, a szelvény É-i végénél kisebb, egykorú gödröket tártunk fel.

A 2009. év végén már megtalált Kr. e. 4–5. századi *szkíta* telep objektumai sűrűsödtek a szelvény É-i végén, főként a 433. sz. bronzkori (halomsíros–korai Gáva) ároktól Ny-ra. Ezen a területen a tavalyi két ház mellett idén szintén több épületalapot is feltártunk, melyek egy része a Ny-i szelvényfal alá futott. A bővített szelvény É-i falában félig lemélyített házalapot és gödröket tártunk fel. Ezek igen magasan, a jelenlegi felszín alatt alig 20 cm-rel indultak, és egy részük nem érte el az altalaj szintjét. A korszak feltárt objektumainak elhelyezkedése egyértelműen arra utal, hogy a település intenzíven folytatódik a 2010. évben feltárt szelvénytől Ny-ra, valamint a tervezett csatorna nyomvonalában É-ra, a jelenlegi földdepó alatti területen. A korszak leletei közül kiemelkedőnek mondható egy töredékes kantharos és egy jó megtartású faragott csontzabla.

Beeresztő zsilip (NK-1B lh., KÖH 75981): A szükség-tározóhoz tartozó csatorna kivitelezésének megkezdésekor, a leendő beeresztő zsilip területén a humuszolás megkezdését követően 2010. július 8-án került elő a részint magasabban, a szubhumusz szintjén, részint az altalajban húzódozó késő bronzkori halomsíros urnás temető. A szakaszos humuszolás során kiderült, hogy a teljes zsilipmű területe régészetileg fedett. A 3007 m² területű szelvényben összesen 133 objektumot tártunk

fel; ezek legnagyobb része (73 objektum) a halomsíros horizontoz köthető temetkezés.

A *kora bronzkori Makó-kultúra* települését 10, biztosan a korszakhoz köthető gödör jelentette. Kiemelkedik ezek közül a 112. sz. objektum, melynek betöltésében vékony rétegben összedobált emberi maradványok hevertek. A telep lazán fedte a szelvény teljes területét.

A *késő bronzkori halomsíros kultúra* birituális temetőjének feltárt 73 sírjából kettő melléklet nélküli csontvázas temetkezés, 14 szórt hamvas és 57 urnasír. Az átvett terület közepén mintegy 10×15 m-es foltban a gépi földmunka mélyebb rétegeket is érintett (a jelenlegi talajszinthez képest kb. 40–60 cm), így ezen a részen a legtöbb sírnak már csak a fészekben álló urna hasvonala alatti, legalsó részét foghattuk meg. Kivételt jelent néhány mélyebbre ásott temetkezés; különösen szépnek mondhatók a 13. sz. objektum hatalmas, díszes, szinte teljesen ép urnája, vagy a 18., 49., 56. sz. sírok. A mélyen kinyesett rész körüli, magasabban meghagyott lépcsőkön (20–30 cm) az urnák válla, szerencsés esetben nyaka is megmaradt. A sírok edénymellékletben gazdagok; szinte minden esetben találunk kis, összeégett bronzmorzsákat, karperec- és díszű-töredékeket is a hamvak között. Különösen szépek a 69., 72., 88., 121., 133. sírok körülárokolt bütyökdíszes, hatalmas urnái. A temetőfolt szinte a teljes szelvényt fedte; gyakorlatilag bármilyen irányú bővítésnél számítanunk kell a korszak további temetkezéseire.

A *késő bronzkori Gáva-kultúra* három gödre a szelvény ÉK-i sarkánál helyezkedett el, így a telep további része feltételezhetően a zsilipmű területétől É-ra és K felé, az egykori magaspart szegélyétől távolabbi, védetebb, magasabban fekvő részen húzódhat.

A 47. sz. objektumban igen különös hamvasztásos temetkezést tártunk fel; ezt a betöltésben talált összeégett szemes és hullámmintás, díszes tagolt üveggyöngyök alapján az *avar korra* kelteztük. A szabályos, nagyméretű, téglalap alakú sírgödört teljesen kitöltötték a halotti máglya(?) és a rosszul égett test maradványai.

Egy meglehetősen intenzív *kora Árpád-kori* településnek 7 háza, tárológödre, kis árkai és egy külső sütőkemencéje esett a szelvény területére. A kis telep jelenségei a szelvény DNy-i felében koncentráálódtak; folytatására mind a Tisza irányában, mind D felé biztosan számítanunk kell.

Ledence 2. (NK-2 lh., 56133): A 2010. évi feltárás igazolta korábbi feltevésünket: a 2. és 3. lelőhelyekre nyitott eredeti szelvények közötti, kissé mélyebben fekvő területen az egyes lelőhelyeken megfigyelt, különböző korú települések szélei érnek össze, ill. fednek át. A kedvezőtlen időjárási körülmények és a tartós talajvíz mellett 11 898 m² összterületen 82 objektumot tártunk fel; ezek jelenségeit 97 stratigráfiai egységbe tagoltuk. Ezzel a feltárt objektumok száma elérte a 270-et; az egyedileg leírt jelenségek száma 337.

A 2–3. lelőhelyek összebontásában megfigyelt legkorábbi horizontot a *fiatal vonaldíszes kultúra* két

gödre képviselte; ezek az összebontás szelvényének ÉNy-i negyedében helyezkedtek el. A kis, tanyaszerű telepolt egyik gödre már a tavalyi feltárás során előkerült. A korszakba sorolható másik gödör igen magasan, a szubhumuszban helyezkedett el; a kis, tanyaszerű telepolt többi része az ideai szelvény ÉNy-i sarkától Ny-ra, részint esetleg magasan, a szubhumusz szintjén húzódhat.

A lelőhely ÉNy-i sarkában és a 2009. évi szelvény teljes keleti hosszán megnyitott bővítésekben a *szakálhái* és a *tiszai kultúrák* mintegy 14, jórészt nagy kiterjedésű anyaggyűjtő gödrét tártuk fel. A két település régészeti jelenségeinek elhelyezkedése – az életmód és az alkalmazott technológiák hasonlóságának következményeképpen – igen pontosan fedi egymást. A telepjelenségek a K-i és Ny-i bővítésekben ugyanott, az alacsonyabban fekvő DNy-i sarkot kivéve a teljes területen megfigyelhetők voltak; a D-i összebontásban a megnyitott terület K-i felében húzódtak a valószínűleg a telepek szélét jelző, gyakran lelet nélküli, hosszúkás, keskeny, mély, íves V-átmetszetű, úgynevezett „szövőgödör” típusú gödrök. A szelvény É-i harmadának közepén a tiszai kultúra két kútját is feltárhattuk. Úgy tűnik, ezzel a tiszai településfolt D-i széle – a beruházással érintett területen – lezártnak tekinthető.

Szórványos jelenségként értelmezhető az összebontás ÉNy-i negyedében feltárt *kora bronzkori* tárológödör. A területen eddig nem figyeltünk meg más, a korszakba tartozó objektumot. Szintén ezen a területen rajzolható meg a főként a 2., részben az 1. lelőhelyen 2009-ben megfigyelt *késő bronzkori halomsíros* település D-i szélének vonala. Az összebontás É-i felében két kisebb csoportban még több, a kultúrához sorolható tárológödört megfigyeltünk; ezek azonban a középső harmadban kifogytak, és tőlük D-re már nem találkozhattunk a korszak jelenségeivel.

A *késő bronzkori Gáva-kultúra* településének tárológödre a Ny-i bővítés teljes területét fedték; a település D-i szélét a 2–3. lelőhelyek összebontásának É-i felében figyeltük meg.

A 3. lelőhelyen sűrűsödtek a 2., sőt az 1. lelőhelyre is áthúzódó, *Kr.u. 2–3. századi szarmata* falu objektumai. A település É-i kerítőárka már előkerült a 3. lelőhelyen; ettől mintegy 30 méternyire É-ra tárhattuk most fel az azzal kb. párhuzamosan futó 252. sz. szarmata kerítőárkot. Ez az árok legalább két megújításon átesett; időbeli viszonya a 3. lelőhelyen megfigyelt árokkal kérdéses. A 252. sz. ároktól É-ra kis foltokban, szórványosan találkoztunk szarmata megtelepedés nyomaival. Szintén a szarmata időszakhoz tartozik, ám a telepnek legalább egy részétől eltérő horizontot jelez a 270. sz., magányos, rablott női temetkezés, mely a 252. sz. árok szélében került elő. A rablók a teljes vázat átforgatták, ám igen hanyag munkát végeztek: a kis, korongolt, szürke füles korsó és a kézzel készített, rossz minőségű kerámiacsupor mellett egy pár kisméretű, alul megvastagodó, öntött arany fülbevalót is ott felejtettek a halott mellett.

A 2009. évi szelvény ÉNy-i szélénél elhelyezkedő 191. sz. tiszai anyagnyerő gödörbe ásták bele a 200. sz. *gepida sírt*; ez pillanatnyilag az 1. lelőhely DNy-i részén megismert gepida temetőfelt legdélebbi temetkezése, így a közöttük lévő feltáratlan területen feltétlenül számítanunk kell további sírokra.

A szakálhái, tiszai, halomsíros, Gáva és szarmata telepek, valamint a gepida temető mind az 1. lelőhely D-i, mind a 2. lelőhely É-i részében megjelentek és jelenségeik valószínűleg fedik a két lelőhely feltárt részei közötti kis hátat.

Az elsődleges leletfeldolgozást követően a leletanyag a szolnoki Damjanich János Múzeumba kerül végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Kalli András, Masek Zsófia, Soós Eszter, Szilágyi Márton régészek; Bajkai Rozália, Bittner Bettina, Blay Adrienn, Fejér Eszter, Groma Kata, Jáky András, Király Ágnes, Kurunczi Móni, Lamm Flóra, Mali Péter, Novák Mariann, Paár Ferenc, Tarbay Gábor, Tóth Farkas Márton régészhallgatók; Bacskai István fémkereső műszeres szakember. A geodéziai felmérést az Archeodata 1998 Bt. végezte.

FÜZESI ANDRÁS – SEBŐK KATALIN – V. SZABÓ GÁBOR

520. Tiszabura, Nyakas-ér (KÖH 56162)

(Jász-Nagykún-Szolnok megye) Sza

Az NK-10 jelű lelőhely részleges feltárását a nagykunsági árapasztó tározó építése tette szükségessé; melyet az ELTE Régészettudományi Intézete végzett 2010. április 28. és május 28. között. A feltárt 198 m²-en mindössze 1 régészeti objektumot rögzítettünk.

A lelőhelyen 2007-ben a Jász-Nagykún-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatóságának munkatársai végeztek terepbejárást; szórványos-átlagos mennyiségű késő bronzkori, a Gáva- kultúrába tartozó cserepet gyűjtöttek. A lelőhelyen 2 m széles kutatóárok megnyitására volt lehetőségünk a tervezett üzemi út árkanak nyomvonalában. A szonda É-i szakaszán régészeti objektumot nem figyeltünk meg; a kutatóárkot kettéosztó földúttól D-re egyetlen árok szakaszát észleltük, mely leletanyaga alapján a szarmata népességhez köthető.

Az elsődleges leletfeldolgozást követően a leletanyag a szolnoki Damjanich János Múzeumba kerül végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Szilágyi Márton régész, Bacskai István fémkereső műszeres szakember. A geodéziai felmérést az Archeodata 1998 Bt. végezte.

VÁCZI GÁBOR

521. Tiszaeszlár, Bashalom (KÖH 37150)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Sza

A Tiszalök-Ibrány közötti 132 kV feszültségű távvezeték létesítését célzó projekt keretében 114, egymástól 300 m-re eső, lábazatával átlagosan 6×6 m alapterületet el-

foglaló villanyoszlop telepítésére került sor. A villanyoszlopok helyének kiásását régészeti megfigyelésünk kísérte 2009. december és 2010. március között. A Bashalom közelébe eső 71., 70., 68., 69. és 66. oszlophelyek humuszosulásánál mutatkoztak régészeti jelenségek. A megelőző feltárást 2010. június 8. és július 6. között végeztük.

A feltárási terület Tiszaeszlár Bashalom településrészétől K-re helyezkedik el a folyószabályozás előtti tiszai ártér szélét kísérő dombháton. Általában csak az 50–60 cm humuszréteggel takart altalaj szintjén sikerült megfigyelni az objektumokat.

A 71. oszlophelynél feltárt négy gödör közül az egyikben egy kutya – részben anatómiai rendben fekvő – csontvázát tártuk fel. A 70. oszlophelyen előkerült 5 császárkori méhkas, ill. kúposan szűkülő oldalú gödör. A 68. oszlophely üresnek mutatkozott, csupán a humusból került elő némi kerámiatöredék. A 69. oszlophely a humuszosulást követően azonnal megtelt talajvízzel. Az oszlophely feltárása gyakorlatilag a talajvízszint-csökkenés mellett a régészeti leletek kimentését jelentette.

A 66. oszlophely mutatkozott a legsűrűbbnek: itt összesen 18 objektum került elő. Ezek közül több szuperpozíciós rendszerben van egy – vagy több – másik objektummal. Mivel minden objektumból eddig szarmata leletek kerültek elő, több periódusú települést feltételezhetünk a területen. Az objektumok közül kettő megközelítőleg négyzetes alaprajzú, félig földbe mélyített épület volt. Ezek közül az egyik rendkívül magasan volt, így sajnos jó része elpusztult. A másik épület nagyon szabályos négyzet alaprajzú, egyszerű bevájt kemencével. Oszlophelyeket nem találtunk a házpadlóban, csupán két sekélyebb mélyedést. Egyik gödörben tapasztásnak tűnő omladék került elő nagy mennyiségben, gyakran áglenyomatokkal. A többi objektum méhkas alakú, egyenes aljú gödör, melyek egymást érték. Egy árok is áthaladt ÉNy-DK irányban, amely talán a legkésőbbi objektum, mert három gödröt is átvágott. A leletanyag nagyrészt szürke korongolt fazekakból és hombárokból áll. Ezenkívül megtalálható a durva, kézzel formált házikerámia ugyanúgy, mint a római import terra sigillata és utánzatai. Számos megmunkált csonteszköz került elő, többek között egy két darabra tört csont hajtű. A fémkeresős vizsgálatoknak két római kisbronz érmet köszönhetünk.

Munkatársak: Magyar Csaba, Kovács Zoltán, Szász Csaba, Ligeti Gábor, Kelemen Péter, Kiss András technikusok; Sarnek Tamás fémkeresős vizsgálatok; Giczi Dávid és Karsainé Hanusi Erzsébet geodézia és térinformatika.

JÁNOS JUDIT – KISS CSABA – LUKÁCS JÓZSEF

522. Tiszagyenda, Felső-Gyenda I. (KÖH 56171)

(Jász-Nagykún-Szolnok megye) R

Az ELTE Régészettudományi Intézete 2010. május 5. és július 5. között végezte az NK-15 jelű lelőhely részleges feltárását, amit a nagykunsági árapasztó tározó építése